

ba det grundläggande taktshemat. De måste ske mellan taktslagen (som ligger till grund för dansstegen) och på annat sätt, att tidsmättet för en tillfällig ökning av en sårbbar figur återtages före nästa viktiga taktslag eller med andra ord: man tar ut ett litet förskott på tempot men betalar tillbaka det innan nästa viktiga taktslag har fallit.

Som framgår av ovanstående är det många omständigheter juryn måste ta hänsyn till då den skall bedöma spelmannens prestationer. Ibland kan domslutet visserligen vara klart redan efter första stråkdraget. Stundom händer det dock, att juryn vid sitt sammanträde måste väga fel och förtjänster under halvtimmar, innan den kan ena sig om det rättvisaste utslaget. Det har t.ex. förekom-

Uppsalastämman och Folkmusiken

Gustaf Wetter har spetsat sin penna för ett brev till Hembygden.

Nedanstående rader är några enkla reflexioner ur spelmannens synpunkt. Det är helt och hållet mina egna funderingar. Trampar jag genom dessa några av de ledande i Ungdomsringen och Spelmansorganisationerna på tårna, så all right! Kom igen i Hembygdens spalter så ska vi i gott samförstånd debattera läget!

När den stora stämman i Uppsala nu är till ända, är det säkerligen många av deltagarna som, i likhet med mig, i lugn och ro låter minnet passera revy. Det var en pampig stämman! Solen sken på alla folkdansare och spelmän och regnet, som enligt väderlekstjänstens prognoser ovillkorligen måste falla, passade på att blöta ner jorden på nätterna, så att det var dammfritt när vi åter skulle ut att spela och dansa. Tänk så många rara och präktiga vänner man träffar på en stor stämman i Ungdomsringens regi, och så välvilliga och bussiga alla är från de gamla grånade (ibland flintskalliga) veteranerna till de yngsta pojarna och flickorna, som kanske för första gången gör sitt första framträdande i en massuppvisning. Spelmän och folkdansare behöver varandra, det känner man, och låt oss nu samverka så resultatet blir det allra bästa! Den tanken tycker jag skulle vara gemensam för alla, men tyvärr är det inte så, det var inte så i Uppsala, men låt oss verka för att det ska bli så!

Det började bra! Director musices Sven E. Svensson hade enkom för detta tillfälle komponerat Svensk Spelmansrapodi i gammal concerto grosso-stil med en liten orkester, som fick spela och ligga i för hela slanten hela tiden och så en stor spelmannsorkster, som spelade samstämmigt några utvalda låtar. Två granna upplandspolskor var invälda i denna konstvävnad som soli för respektive nyckelharpa och fiol. Det var en pampig festouvertyr i Bachs och Händels stil och den visade att vår svenska folkmusik ypperligt låter sig väl inpassa på ett högre plan än folkdansare och deras spelmän i gemen är vana vid. Den framfördes nu för första gången under kompositörens säkra ledning, och den är för mig den mest markanta minnesbilden från Uppsalastämman. Nog var det stor skada att den inte togs upp för eftervärlden genom bandinspelning. Det kan göras om, det är visst och sant, men är det så säkert, att det då sker under samma förutsättningar som i Uppsala?

När Sveriges spelmäns riksstyrelse kommer att kalla alla Sveriges spelmän till en spelmansstämma skall man väl kunna räkna med 500 fioler! Då ska Sven E. Svensson ånyo dirigera sin spelmansrapodi, och då ska den ban-

nit, att jag har velat underkänna en viss spelman för silver- eller bronsmärket, men har röstats omkull av mina kolleger, som känner spelmännen personligen på ett helt annat sätt än jag. De har kunnat eliminera tillfälligheter, som berodde på rampfeber, trötthet eller svaghet, genom sin erfarenhet av hur spelmannen brukar lösa sina uppgifter under andra omständigheter.

Om den här artikeln i någon mån kan skingra oklarheten om de principer juryn tillämpar vid bedömningen för Zornmärket, har den fyllt sin uppgift. Skulle den dessutom kunna förhjälpa någon spelman att vid nästa uppspelning förvärva ett silver- eller bronsmärke, bleve det en mycket stor glädje för mig personligen.

En spelman lyssnar (Jöns Jonas Hansson, Boda, Sthmslåtens kompositör). (Foto Mg.)

ningen spelas in på band, det ska jag bli man för, om ingen annan åtar sig det.

Ännu ringer i mina öron Erik Sahlströms nyckelharpa. Bysskalles Storsvarten spelade han, och den lilla orkestern ackompanjerade i pianissimo. Inget land i världen kan ställa upp sådana nyckelharpolekare som Sverige. Av alla vårt lands spelmansförbund har Uppland de flesta nyckelharpospelmännen, och av dessa är Erik Sahlström nr 1. Det var tur att vi fick höra den karlen den korta stunden i hans solo, ty efter den försvann han till sin höskörd på sin ägandes gård. Jag hoppas Du fick in Ditt hö torrt och fint till Dina kossors fromma under vintern. Jag sitter på en gård i Östergötland och skriver dessa rader och vet av egen erfarenhet, vilken brådska det är med traktorer och skördetröskor, då skörden ska bärgas. Heder åt Dig, Erik Sahlström, och allt gott för Dig och Din nyckelharpa under kommande tider!

Bredvid mig i den lilla orkestern satt den rare spelmannen Anton Jernberg och spelade altfiol som en hel karl, men han och Sahlström samt Siri Fougman, Astrid Boström och Gösta Sahlström var också den enda insatsen från Upplands spelmansförbund (med ett par undantag, som jag med glädje tänker på.) Jag bortser då helt från uppspelningen för Zornmärket, som faller utom ramen för denna lilla artikel. Upplands spelmän lyste med sin frånvaro, därtill beordrade av sina ledare! Vid uppspelningen i Slottsbacken stod Upplands spelmansförbunds ordförande vid entrén och uppmanade sina medlemmar att ej delta i allspelningen. Att förbjuda dem att lyssna till Gunnar Turesson kunde han väl inte — det hade ju varit rena diktaturen. Men ordförandens framträdande är ju

rena motsatsen till samarbete: det är sabotage och bojkott, och det är sorgliga stridsmetoder. *Man kommer inte långt med en knuten hand: du kan inte ge bort något med den, och du kan inte heller ta emot någonting.* Det sista, tror jag, är det mest beklagansvärda. En spelman med äkta spelmannssinne hade då sannerligen mycket att få fråga om kamratskap, samspel och trevligt umgänge. Det gick ni uppländska spelmän miste om. Men nog är det väl ynkeligt, när spelmän från hela Sverige samlas i Uppsala, att inte då uppländsspelmännen samlas in corpore och slår ett slag för Uppland och dess folkmusik. Ni förvaltar dåligt arvet efter Byss-Kalle och Gås-Anders. Sven E. Svensson blev förvånad, den blide Fridegård var förbannad, och vad tror ni Bror Hjort tycker? Det kanske vi får höra i nästa nr av Hembygden, och då förväntar vi även ett inlägg från styrelsen i Upplands spelmansförbund.

Allspelingen under Sven E. Svenssons ledning var ett skolexempel på precision, stilkänsla, frasering och nyansering. Mitt sorgliga framträdande som allspelsledare var motsatsen till detta. På Studenternas idrottsplats försökte jag att med den stora spelmans-skaran spela en upplandsvals, som i god tid tillsänts samtliga deltagande spelmän för inövning. Gud sig förbarne vad det lät! Utav hundra spelmän kunde högst femton melodien, och av dessa spelade en tredjedel 2:a repriserna, en tredjedel 3:e och återstående tredjedelen försökte sig på både 1:a och 4:e repriserna. Aterstoden brummade på tonika och dominant i F-dur och tittade åt höger och vänster, och när jag genom ivriga armrörelser försökte få kungjort att vi skulle sluta på en gång, dröjde det åtminstone 60 sek. innan några eftersläntare behagade sluta upp med att spela. Slutsatsen blir givetvis att allspelsledaren ska avsättas, halshuggas och å bålet brännas. Jag accepterar avsättningen och vill, att de övriga direktiven diskuteras. Mycket kan jag anföra till mitt försvar, men jag säger bara detta nu: inte ens ängeln Gabriel kan bringa ordning och precision över en i frihet lössläppt spelmannsskara, som varken hör eller ser när de sluppit lösa i s. k. allspel, ännu mindre någon av kvinna född syndig arm stackare . . . Jag har ju delvis lancerat allspelingen och är mycket missmodig över resultatet i Uppsala, men jag ska säga mina läsare, att jag har en helt annan uppfattning och erfarenhet från Sörmland. Kommer hundra sörmlandsspelmän tillsammans, så kan de låten, de lyssnar (det är det viktigaste i allt samspel) och försöker göra ett framträdande tillsammans och inte enskilt. Trots dåliga erfarenheter från Uppsala tror jag fortfarande på allspelet som en samlingspunkt och manifestation under en stor stämma, men det får inte bli huvudpunkten och aldrig självändamål.

Att gå i täten för ett festligt långt tåg och spela gånglåtar är ingen sinekur, särskilt om man har en så välfödd corpus som jag. Fem led à fem st. är maximum. Blir det över sex à sju hör spelmännen inte melodien samtidigt enligt akustikens lagar. Hur taktfast och markerat de tio första spelmännen än spelar, blir det ett haltande och hoppande när vi kommer till spelmännen nr 30 och 40. De hör ju inte tonerna samtidigt som de tio första. Blir det 70—80 eller ända upp till 100 spelmän, som går i samlad trupp och spelar, vilket var fallet vid inmarschen på Idrottsplatsen och i Furuviik, så blir det ett sammelsurium av musiken. Detta börjar i mitten och sprider sig bakåt. En åhörare, som tittar på och lyssnar till en sådan inmarsch, förvånar sig över det underliga låte spelmännen frambringar. Det är motsatsen till samspel. Den enskilde spelar samma melodi men inte samtidigt, och det låter alldeles (förbannat) vedervärdigt. Finns hundra spelmän tillgängliga, ska de delas upp i minst fyra grupper och spridas i tåget, så de inte hör varandra och står varandra.

Det är en ganska viktig sak, ty festtåget är ju själva upptakten till det som komma skall. Spelmännen kan ju gruppera sig landskapsvis eller ur andra indelningsgrunder och marschera och spela. Hellre tre små grupper, väl samspelade, än en större grupp, som ofelbart kommer i otakt efter någon tid.

Gunnar Turesson är en kunnig och duktig karl, och nog blev Värmlands folkmusik alltifrån hedenhös till kavaljerernas tid på Ekeby utförligt och sakkunnigt penetrerad. Det var ett synnerligen väl förberett och sakligt rikt föredrag sångaren, tonsättaren och spelmannen Turesson presterade, men det var för långt! Värmland har en ljuvlig folkmusik, och den har jag lärt mig älska, och jag gör det ännu mer efter föredraget i Uppsala. Men Dalarna, Medelpad, Skåne, Hälsingland, Angermanland, Gotland, Närke, Östergötland och Sörmland var ju bland andra landskap också representerade! Varför fick inte företrädare för dessa landskap också ge prov på folkmusiken från sin hembygd? Nästa gång en stor stämma kommer till stånd i likhet med den som gått av stapeln i Uppsala anslås förslagsvis 90 minuter till folkmusiken. Denna tid delas lika mellan alla i stämman deltagande spelmansförbund. På det viset anser jag, att den svenska folkmusiken blir väl och rättvist representerad.

Spelmän är ett underligt släkte! En del är stora konstnärer, tekniskt skickliga och så kunniga, att de utan vidare hoppar in i 1:a och 2:a violinstämman i Sven E. Svenssons Spelmansrapsodi och spelar de handskrivna noterna prima vista. Det ligger mycket kunnighet bakom en sådan prestation. Men dessa elitspelmen är i regel blyga och tillbakadragna och ställer sig aldrig främst och märks sällan utåt. Det gör däremot deras konträra motsatser, biöfilarna . . . Dessa ställer sig alltid först och närmast micken vid en uppspelning i högtalare. Resultatet märktes t. ex. då Daldansen uppfördes. Det var en ynkelig musik och ändå stod en skicklig dalaspelman och spelade, men han stod bakom två släta, dåliga spelmen! — "Biöfilaren" irrade omkring liksom en gång Erik XIV, vansinnig och omgiven av dåliga rådgivare, spelade och

Det var en gång — Gustaf Wetter i samspråk med ett par veteraner.

gned med en ohartsad stråke på en ostämnd viol och frambringade låten så hemska att alla småfåglar i en cirkel med hundra meters radie föll stendöda till marken. Det var gräsligt, övermåttan gräsligt! —

Varje spelman är en särpräglad individualist, och han vill inte gå i flock och farnöte. Jag tycker om det, och jag tror mig förstå en äkta spelman med ett äkta spelmannskynne. Jag känner de flesta och är vän, hoppas jag, med alla. Spelmän är idealister. Bl. a. ger de tusan i utgifter, huvudsaken är att de får spela. Det grannaste samspelet hörde jag och deltog förresten själv i ute på Disagården. Det var spontant och improviserat, och sådant blir alltid bäst. Om det var några åhörare eller inte struntade vi blankt i. Att spelmännen är idealister bevisar väl bäst att var och en av de 180 spelmännen offrade en vecka av sin semester, betalade sina resor, logi och dryga pengar för dålig mat. Ska vi tippa att varje spelman kostade på sig 150 kronor i medeltal för att delta i stämman bara för att få spela? Är inte det idealitet? Men denna egenskap får inte överskattas, det vill jag påpeka

för ledningen av Uppsalastämman. Det drällde spelmän ute på Disagården. Alla tog sig dit och dädan på egen bekostnad, alla betalade kr. 3:50 för samkvämet och 2:50 för att få beskåda ett teaterskådespel. Innan spelet skulle börja fick spelmännen underhålla publiken med musik, och när skådespelarna äntligen var färdiga, fick vi rymma fältet och inte skymma utsikten. Det var inte många av spelmännen som fick någon behållning av det skådespelet, ty de fick se och höra det från en plats så avlägsen, att man inte kunde uppfatta något. För biljetten till samkvämet fick man två ynkliga smörgåsar och te, om man hade tur och tålmod. Jag för min del fick vänta en hel timma på varmt vatten. Trots att uppehållet på Disagården kostade varje spelman mellan 7—8 kronor spelade de tappert på dansbanan och bidrog till trevnaden, men det var många som morrade dovt och talade om uppskörting, många folkdansare desslikes. Är det några "gastar, som tynger lasset", som Svenska Ungdomsringen har att dra på när de organiserar en stor stämma? Inte hade det varit för mycket begärt att medverkande spelmän hade fått medverka gratis på samkvämen på Disagården och inte be-

hövt betala för att de spelade för sina medmänniskor?
Vad tycker VU?

Det blev ganska mycket det här, finner jag, när jag läst igenom min lilla uppsats. Ändå har jag åtskilligt mer på hjärtat. — Den svenska folkmusiken kommer aldrig att dö, därom blir jag mer och mer övertygad, ju äldre jag blir. Då ligger det synnerligen stor vikt vid att alla goda krafter medverkar till att detta vårt dyrbara arv från våra fäder får tillfälle att leva, växa och blomstra. Det sker genom samarbete och ej genom splittring. Låtom oss diskutera detta samarbete! Det finns ju en samarbetskommitté för Sveriges spelmäns riksförbund och Svenska Ungdomsringen. Till att börja med hoppas jag att dessa förståndiga män sammanträder och dryftar dessa spörsmål.

Till slut en hjärtlig hälsning till alla goda och flinka spelemän och alla bussiga folkdansare, som jag träffat på Ungdomsringens stämmor!

Med spelmanshälsning
Gustaf Wetter